

Nog een professorale oratie uit Amerika.

Aan het *Western Seminary* van de Gereformeerde kerk in Amerika is Dr. Egbert Winter als hoogleraar met een oratie opgetreden, tot onderwerp hebbende: *Christus in de Theologie*, en die ons welwillend ter beoordeeling werd toegezonden.

Ons oordeel over deze oratie kan kort zijn. Wie wane mocht, dat Dr. Winter zich aansloot bij hen, die de Godgeleerdheid *Christo-centrisch* trachten op te bouwen, zou hem onrecht doen. Veel meer stelt hij zich tegen de mannen die dat drijven, dapper te weer. Ethisch wil hij niet zijn.

Zijn toelag is ongetwijfeld, om de Gereformeerde paden te zoeken.

Vraagt men ons dan ook, of we zijn voorstelling van de waarheid in strijd achten met het Calvinisme, dan beantwoorden we deze vraag beslist ontkennend.

Hij neemt positie aan de zijde der Calvinisten.

En toch, waarom het verheeld, zijn poging om dit doel ook bij de Theologische constructie te bereiken, durven we niet *gestaagd* noemen; want consequent doorgevoerd, zou zijn methode hem doen aanlanden waar hij niet wezen wilde.

Want wel is het volkomen waar, dat Christus als de Middelaar Gods en der menschen midden tusschen God en den mensch in staat, en dat derhalve eerst bij het volle licht dat van hem uitstraalt, en God en de menschen kan gekend worden, maar toch is het niets dan een verwarring van twee woorden, als men daarom Christus min of meer voorstelt als het middelpunt der Theologie.

Centrum is de naam voor het middelpunt van een cirkel, niet de plaats die een derde in het midden tusschen twee anderen inneemt. Zeker, de Christus moet ook in de Theologie, en met name in de Dogmatiek, in het midden staan; maar wie in het midden staat, staat niet aan het hoofd, is niet het uitgangspunt.

Dat uitgangspunt blijft in God liggen, en tusschen God als het uitgangspunt en den zondaar als het object der heilbedeeling, staat de Christus middenin.

Vandaar dat alle godsdienstig stelsel nooit anders dan Theo-centrisch zijn kan; en met name het eigenaardig karakter onzer Gereformeerde Theologie blinkt steeds daarin, dat het dit theologisch uitgangspunt in God, en niet in den mensch, en niet in Christus, steeds met hand en tand vasthoudt.

Theologie is nu eenmaal een wetenschap, en Dogmatiek een wetenschappelijk stelsel, en daarom moet alle Theologie, en moet met name de Dogmatiek, steeds in God haar stand nemen.

We twijfelen dan ook geen oogenblik, of ook Dr. Winter zal bij zijn Dogmatisch onderwijs er niet aan denken om met den Christus te beginnen. Hij zou het niet kunnen. Hij zal het niet doen.

Met al zijn voorgangers zal hij beginnen met het leerstuk over God, om uit God tot zijn besluit, en uit God en zijn besluit zoowel tot den persoon des Middelaars, als tot zijn werk als Messias te komen.

Doch is dit zoo, dan zal de voorstelling in zijn oratie zekere correctie vereischen.

Maar ook dan zal in die oratie de nobele strekking overblijven, om elk Geretormeerde Theoloog te doen gevoelen, dat onze Theologie niet zijn moet een dor schema van afgetrokken stellingen, maar een wetenschap, doortinteld en beziel met de geloofswarmte, die alleen de levende gemeenschap met Christus schenkt.

Onthouding.

XXI.

Plicht tot bestrijding van het alcoholisch gevaar rust alzoo op de Overheid in haar wetgeving, haar politiematregelen, en haar eigen gebruik van personeel, als ambtenaren, beamten, klerken en verklieden. Men kan er bijvoegen door haar bevelvoering over de Vloot, het Leger en de Schutterij.

Die plicht rust in de tweede plaats op de Kerk, door de predikatie des Woords, het onderwijs op de catechisatie, het huis- en ziekenbezoek, het persoonlijk voorbeeld der ambtsdragers, en door de oefening der Kerkelijke Tucht.

En die plicht rust ten derde op een iegelijk die in het maatschappelijk leven op bureel of werkplaats, in beroep of bedrijf, anderen in zijn dienst heeft, door onverbiddeelk al wie zich aan alcoholische dranken te buiten gaat, en dit misbruik niet wil laten varen, uit te sluiten.

Toch is met deze drie: de Overheid, de Kerk en het Bedrijf, nog volstrekt niet alle kracht ter verwe tegen den vijand van het alcoholisme uitgeput. Ook de School, ook het Huisgezin, ook het Persoonlijk leven tellt mede.

Hierbij allereerst van de School gewagende, bedoelen we in het minst niet, dat de school de geschikte gelegenheid aanbiedt, om *Bands of Hope* te recruteren, d. w. z. de kinderen reeds op een leeftijd van acht, negen of tien jaar te laten tekenen voor een Onthoudingsvereniging. Niet dat we ons hier op zichzelf en onder alle omstandigheden tegen verklaren. Dit zal in onze laatste artikelen anders blijken. Maar nooit mag onze bedoeling in dien zin worden verstaan, alsof het vormen van zulke korpsen van kleine kinderen-onthouders tot de natuurlijke en eigenaardige roeping der school behoort.

De school moet zich nooit een ander doel voor ogen stellen, dan de opvoeding van het kind voor het leven in kerk en maatschappij en staat. Op alle deze drie moet en mag ze zich in onderling verband richten. Ze mag en moet daarbij op lichaam en ziel, op hoofd en hart werken. Kortom heel het kind, en niet een stuk van het kind opvoeden. Maar voor die opvoeding behoort te allen de middelen aan

te wenden, die uit haar wezen als school voortvloeien, en niet treden op een haar vreemd terrein. De cavalerist moet rijden, niet varen; de matroos varen en niet van het paard leeren vechten. Altoos naar de ordinantie, dat het voor ieder ding zijn moet *naar zijn soort*. Zoo nu ook, werke de school met *schoolmiddelen*, niet met instrumenten die buiten haar erfliggen.

Dit nu maakt dat de school nooit rechtstreeks, maar alleen zijdelings hulpe kan bieden. En dat wel op tweeërlei manier: 1º, door het onderwijs, 2º, door de vorming van het kind.

Bij het onderwijs opent en het schrijven, en het lezen, en het van buiten leeren, de gelegenheid, om zekere denkbeelden diep in het geheugen en in het bewustzijn van het kind in te prenten.

Schrijffoorbeelden te geven waar niets inzicht, is kracht verspillen. Een schrijffoorbeeld moet een inhoud hebben. En die inhoud moet met zorg gekozen, ten einde daardoor het zinnen en denken van het kind bezig te houden met een edele, verheffende gedachte, liefst met een veelzeggende gedachte, die het eerst niet dan halfbewust in zich opneemt, en waar het eerst later ingroeit.

Het dwaze denkbeeld, alsof men een kind nooit bezig moet houden dan met hetgeen het volste begript en verstaat, is een paedagogische caricatuur.

Diezelfde gelegenheid om zekere overtugingen, zekere denkbeelden in het bewustzijn van het kind in te prenten, biedt evenzo het lezen, doch op andere manier. Schrijffoorbeelden, als ze goed zijn, zijn korte gezegden in glasheldere stijl. Bij het lezen daarentegen komt het niet op het leggen van mozaiek aan, maar op het boeien. Het richt zich daarom zoo spoedig mogelijk op het verhaal, op de beschrijving, op denkbeeldige schets. Die beschrijving, dat verhaal, die schets deugt niet, zoo het kind alleen geboeid wordt door het prikkelende van den inhoud. Zal er ook hier opvoeding zijn, dan moet de lees-oefening ongemerkt ook een strekking hebben voor den geest, en in vaste opklimning en geleidelijke samenhang op den geest van het kind indruk maken.

En eindelijk het van buiten leeren heeft de strekking, niet alleen om formeel het geheugen te oefenen, den taalschat van het kind te verrijken, en het oor aan schooner vorm te wennen, maar ook om in een vorm die licht hangen blijft, zekere verheffende, vertroostende, afmaande, bezielende gedachten, hetzij didactisch, hetzij historisch of romantisch ingeleed, als gedachtenvoorraad aan het kind mee te geven. Bij dit uit het geheugen leeren komt het dus niet aan op altoos nieuwe verzen, vooral niet op lange verzen, maar op korte verzen, die over alle klassen saam verdeeld, één geheel, één stel vormen, en die, weinig in aantal, elkaar niet verwarren, maar door eindeloze repetitie muurvast in het geheugen worden geprent.

Wein, indien de school haar roeping begrijpt, zal ze door die schrijffoorbeelden, door die lees-oefening en door die geheugen-oefening, het bewustzijn van het kind over het punt dat ons bezig houdt, vaster pogen te zetten, het besef wat demon er in den drank schuilt scherper maken, en den zin van het kind in weerzin tegen alle alcoholisch misbruik ontwikkelen.

Slechts ga men hierbij paedagogisch te werk, en leidt de zeer jonge kind niet in akeligheden in, die nog buiten zijn sfeer liggen, en alleen in de hoogste klasse kan er sprake van platen zijn, die de verwoesting door den drank in het menscheleke lichaam aangericht aan het kind plastisch voor oogen stellen.

Dit voor wat het *onderwijs* aangaat. Maar de goede school geeft meer. Ze werkt ook vormend op den persoon van het kind in.

En hierbij komt het er vooral op aan, niet te uitsluitend het verstandelijk vermogen te ontwikkelen, maar om ook aan de vorming van het *willkvermogen* meer dan dusver zijn aandacht te schenken.

Het alcoholisch misbruik duikt weinig van schoone redeneering, maar het diest terug voor zelfbeheersching en wilskracht. Het alcoholisme leeft van verleiding en valsche schamte, van willoosheid en gemis aan zelfcontrole.

Verreweg de meeste andere kinderen weten zeer wel, dat er in den drank een kwaad schuilt. De eerste schrede op den boezen weg zet de knaap en de jongeling nooit dan onder het kloppen van zijn conscientie.

Maar in de ure der verleiding bezwijkt hij, omdat er geen verweer in zijn wil, geen weerstand in zijn karakter, geen beheersching over zich zelve is.

En hiertegen nu bestaat geen ander middel, dan het ontwikkelen van de wilskracht in het kind, en het doen ontkiuten van de macht over zijn eigen persoon; niet door een stoicijnsch zelfbesef, maar door een vast vertrouwen in zijn God aan te kweken.

Hoe meer met name de Christelijke, en vooral de Gereformeerde school, naar eisch van vaste paedagogische methode, bij het onderwijs door schrijffoorbeeld, lees-oefening en geheugenoefening, en bij de vorming van het kind door ontwikkeling van eene in vertrouwen op God worstelende wilskracht, het kind wapent en verrijkt, des te vaster staan we in de overtuiging dat ook de school een machtige bondgenoot zal kunnen zijn in de bestrijding van den doodelijken vijand.

Mits ook de school niet in de eerste plaats vragt wat ze *extern* is en buiten haar gewone orde ten deze leveren kan, maar haar kracht allereerst zoekt in het richtig aanwenden van die *gewone* en *normale* middelen, die aan de school ten dienste staan.

De schoolstrijd in Michigan.

In Holland, een stad van den Amerikaan-chen staat Michigan, waarheen veel Calvinisten uit Nederland togen, zijn onder den titel: *Lichtstralen*, onlangs twee pleidooien gepubliceerd, het ééne van den heer Mr. G. J. Diekema, en de andere van Mr. F. Kniphuizen, vóór en tegen de Staatsschool. Gelijk men weet is de staatsschool in Amerika nog altoos regel, en zijn in dat land ook de meeste Christenen nog steeds van oordeel, dat deze staatsschool voldoende is, zoodat er geen bijzondere aanleiding bestaat, om particuliere Christelijke scholen op te richten.

Eerst sinds door de Iersche immigratie het Roomsche deel der bevolking in aantal toenam, droeg de Roomsche geestelijkheid op vrijmaking der school aan, en vond het denkbeeld om vrije Christelijke scholen tegenover de staatsschool te plaatsen ook bij zekeren kring van Protestantsche Christenen ingang.

En zoo nu ontstond allengs ook onder de Nederlandsche kolonisten en hun afstammeligen zekere beweging, om het stelsel van de staatsschool als onbruikbaar af te keuren, en het systeem der vrije school te bepleiten.

Dit gaf wrijving van gedachten, en het is aan den daaruit ontstane strijd, dat ook de beide genoemde pleidooien van de heeren Diekema en Kniphuizen hun aanzijn danken.

Het standpunt van den heer Diekema wordt genozzaam gekend uit deze zijne woorden:

Nu komt de groote vraag: Wat is de verhouding van dit publieke schoolstelsel tot het Christendom en tot de Christelijke kerk?

Is ons school-systeem vijandig tegen het Christendom en zoekt het de kerk en haar luisterrijk werk te ondermijnen? Maakt het van onze kinderen ongelovigen en ongodsdiensigen? Zoo ja, dan laat ons allen onze scholen vaarwel zeggen, al zijn ze ons ook dierbaar als 't licht in onze oogden. Want het is beter blind, kreupel of verminkt te leven en zalig te sterven, dan goddeloos te leven en ongelovig te sterven.

Dit is evenwel gelukkig de verhouding van onze scholen tot het Christendom niet. Niet alleen zijn onze scholen Christelijk, maar ons land zelf is Christelijk. Op de munt staat geschreven: »Op God vertrouwen wij». Eens per jaar roept onze President, (te zamen met alle Staatsgouverneurs) een nationalen dankdag uit, en verzoekt allen om tot de bedeuhien op te gaan en lof en dank te brengen aan den waren God, den God onzer vaders, den Jehovah Israels.

Ons Nationaal Congres en onze Staatswetgevend Kamer worden dagelijks met gebed en bijbellesing geopend. Vloeken, heiligschennis en Sabbatschending wordt door onze wetten, die gegrond zijn op het Christendom, verboden, en de vloeker, heilig, en Sabbatschender wordt op publieke onkosten vervolgd en door boete en gevangenis gestraft.

Wanneer nu in zulk een land de publieke scholen onchristelijk waren, dan zou men moeten veronderstellen, dat de groote en Godvrezende Staatleden, die de fondamente van deze volksregering hebben gelegd in geloof en ingebed, tereisder tijd een schoolstelsel in het leven zouden hebben geroepen, hetwelk die fondamente zoo spoedig mogelijk zou doorboren en ondermijnen.

Onze scholen zijn in haar oorsprong, in haar aard en gehalte Christelijk in den algemeenen zin van het woord.

En wat de middelen aangaat, die hij ter verbetering van de staatsschool wil aanwenden, zoo zegt hij op blz. 12:

Wat plicht rust er dan nu op de inwoners van ieder schooldistrict?

Ten eerste. Om Christenmannen te verkiezen als schoolopzieners.

Ten tweede. Om te zorgen, dat deze opzieners Christelijke onderwijzers en onderwijzeressen in de scholen plaatsen.

Ten derde. Om te zorgen, dat de boeken, die er door de leerlingen gebruikt worden, niet alleen vol zijn van goede kennis en goede zeden, maar tevens ook van een algemeen Christelijken aard zijn.

Hiermede zal de Godloochenaren en ongelovige, die in zulk een district woen, niet tevreden zijn. Dan laat hem vertrekken of laat hem voor bijzonder onderwijs voor zijn kinderen zorgen.

Zoomin als men tot Anarchie mag overgaan, omdat sommigen van onze inwoners niet in eenige soort van regering gelooven; zoomin als men het Christelijk karakter van ons Gouvernement en onze wetten omtrent vloeken, heiligschennis, Zondagviertien gaat veranderen, omdat sommigen onzer inwoners niet in God gelooven; zoomin ook zullen wij het Christelijk karakter van onze publieke scholen gaan veranderen, omdat sommigen er niet in gelooven.

Zoomin wij ter wille van den Godloochenaar de woorden »Op God vertrouwen wij», van onze munt zullen afnemen, zoomin ook zullen wij ter wille van den ongelovige onze publieke scholen van haar Christelijk karakter berooven.

Niets is te kostbaar voor onze kinderen; de helft van al onze belastingen betalen wij voor hunne opvoeding. Men werkt en slooft een leven lang voor hun onderhoud. Over de wieg, waarin de zieke lieveling ligt, waakt de zwakke moeder met bleek gelaat en angstig hart dag en nacht en geeft haar leven voor dat haars kinds.

Dere kleinen, waarin de toekomst voor Staat en Natie bestaat; deze kleinen, die zoo spoedig ons naar onze laatste rustplaats moeten dragen, en ons werk op hunne schouders moeten nemen; deze kleinen, deze lieve, lachende, openhartige kleinen, die Jesus op zijn armen nam en van wie Hij zeide: »derzulken is het koninkrijk der hemelen» — laat ons ze het beste onderwijs binnen ons bereik geven; laat ons onze krachten als Hollanders in dit goede land niet versplitteren; laat ons geen onbeduidend element worden. Onze publieke scholen kunnen ons daarvoor bewaren. Laat ons op ons vandel schrijven: »Land, Staat, Stad en School voor God!» Dan zal dit vrije volks-gouvernement blijven voortbestaan; dan zal de arme en onderdrukte van alle landen hier aanhoudend vrijheid, vrede, voorspoed en rust blijven zoeken. Dan zullen zijne kinderen, van hoe nederigen oorsprong ook, publieke leiders en hooge ambtenaren worden. Dan zal onze driekeerige vlag, zoo gelijk aan de vlag van onze voorvaders, in de lucht blijven wapperen tot den dag, wanneer de Engel, staande met den eenen voet op het land en den anderen op de zee, de gouden bazin zal vatten en den volkeren der wereld verkondigen, dat er geen tijd meer zijn zal.

Men merkt wel, hier is geen vriend der Moderne sekteschool aan het woord.

Neutraliteit tegenover den »man van Nazareth» is hem een gruwel.

En toch, het tegenpleidooi van Mr. Kniphuizen, minder welsprekend, maar veel zakkrijker en beter voet bij stuk houdend, weersprekt zegerieverend het door Mr. Diekema ingenomen standpunt.

Hoor slechts:

Voor mij ligt een brief van onzen tegenwoordigen Staatssuperintendent van Publieke Opvoeding, Mr. H. Pattengill, bevattende antwoord en raad aan een onderwijzer, die ZED. omtrent een en ander, boven omschreven, gevraagd had.

ZED. antwoordde o.a. dat... »de onderwijzers zeer voorzichtig moeten zijn in het geven van onderwijs uit den Bijbel»... dat »zij zich moeten onthouden van eenige verklaring te geven, die een seccarisch karakter heeft»... En eindelijk dat... »het beter is om 't Bijbel-geheel van de school te verbannen dan daardoor verschil te brengen in de verschillende geindten der samenleving»....

Dit zegt wel veel, maar bewijst nog niet alles, zegt men wellicht. Immers de geachte schrijver laat zich niet verder uit over die verschillende geindten. Hij zegt niet welke hij bedoelt.

Hij bedoelt ze alle, lezer, de Moderne inclus. Dit laatste is bewezen door een dergelijken brief van denzelfden schrijver, ons op verzoek van Rev. Van Goor door Hon. Diekema zelve voorgelezen, staande de Vergadering aan dien- seldien avond van den 31en Oct. j.l.

Die brief luidde ongeveer gelijk als de pasge- noemde, met deze nadere verklaring: »Neem zulke lessen uit den Bijbel, die Roomschen en Modernen geen aanstoot geven».

Dus, ook den Moderne geen aanstoot geven. Zwiigen, derhalve van bijna alles wat de *Algemeene* Christelijke Kerk belijdt in de 12 artikelen Zwiigen van de Schepping; zwiigen van God, zooals Hij zich in zijn Woord geopenbaard heeft; zwiigen van den Christus als den Zoon des levenden Gods; zwiigen natuurlijk ook van zijn zoendood, van zijn opstanding en hemelvaart, want immers dat zijn de *cardinale punten*, waaraan de *Moderne* zich steunt. Zorgvuldig zwiigen ook vooral van den Bijbel. Nooit zeggen, dat die Bijbel het Woord van God is. Immers, dat is niet zoo, zegt de Moderne; Gods Woord mag in den Bijbel zijn, maar die Bijbel zelf Gods Woord, wel neen!

Lezer, wat blijft ons nu over?

Een gesloten Bijbel met den rug naar voren en de 12 artikelen — schoor voor het meere- deendeel geschrapt — hangende aan den school- wand, als zwijgende getuigen.

Ofschoon het uit een en ander duidelijk ge- noeg is, dat wij de Publieke School volgens verklaring van onzen tegenwoordigen Staats- superintendent, Mr. Pattengill, niet Christelijk mogen maken in den waren zin des woords, besloot ik toch, om ten overvloede een nog nader onderzoek in te stellen, door mij persoon- lijk per brief tot ZED. te wenden. Ik deed dit als volgt:

WELEDELE HEER! Ondergeteekende verzoekt vriendelijk van u antwoord op de volgende vraag: Hoe moet dat gedeelte uit de Schoolwet van Michigan verstaan worden, dat onder Hoofdstuk 3, Sectie 11, laatste alinea, aldus luidt:

»Een schoolstrijd mag van de ontvangende ge- den uit de »primary school interest fund» of uit enige andere kas niet besteden tot het onderhouden en de instandhouding van scholen met een seccarisch karakter, hetzij de scholen zijn onder het beheer van een godsdienstige vereniging of ook door een schoolraad zoo zijn gemaakt».

Mag het onderwijs op onze Publieke Scholen naar bovenstaande bestemming gegeven worden op de basis der zoogenoemde Apostolische ge- loofsbelijdenis, vervat in de 12 artikelen, m.a.w. mag in dat onderwijs uitkomen o.a. de Drieëni- heid van het Goddelijk Wezen; de Schepping uit niets in 6 dagen; de Godheid van Christus; zijn Opstanding; Hemelvaart, Wederkomst ten oordeel, enz. — of zijn dat dogma's die gere- kend worden een zoodanig »seccarisch karakter» te hebben, dat zij niet gebruikt mogen worden? Duidelijk antwoord hierop verzoekt vriendelijk en hoogachtend,

(was get.) UED. Dienaar, F. KNIPHUIZEN.

Na twee dagen ontving ik het volgende an- woord, dat, vertaald aldus, luidt:

Lansing, 4 Dec. '95.

WAARDE HEER! Niet zonder wezain geef ik een zeer bepaald antwoord op brieven, als welke ik van u ontving onder dagteekening van Dec. 2. Vragen, waaromtrent zeer velen onzer eerste mannen niet eenstemmig zijn, kunnen ook moeilijk beslist worden door één man. Zeker heb ik mijne opvattingen in betrekking tot het godsdienstig onderwijs, dat moet of niet moet gegeven worden in onze Publieke Scholen. Onderwijs, waardoor de leerlingen direct of indirect een denkbeeld vormen omtrent de Schepping in 6 dagen; de Drieëniheid; de Godheid van Christus; Opstanding; Hemelvaart enz. brengt toch altijd een ingeving met een *seccarisch* karakter.

Daarom moeten Schoolcommissies en onder- wijzers zeer voorzichtig zulke onderwerpen van Leerplan en Rooster van werkzaamheden der Publieke School verwijderen (eliminated). Er zijn vele vragen, waarop goed, rechtinnig gods- dienstig onderwijs gegeven kan worden, en, dit doende, zal men punten, als *bovengenoemd*, zorg- vuldig vermijden; niet alsof ze door de kinderen van onzen Staat niet te eeniger tijd overwogen mogen worden, maar omdat de Publieke School niet de plaats is van zulke uitplooiingen (discussions).

Nu weet ik, dat dit niet rechtstreeks uwe vraag beantwoordt, maar ik verkiez niet de grens te stellen waar suiver godsdienstig onderwijs eindigt en 't leerstellig begint. De Uwe, (was get.) HENRY R. PATTENGILL.

(De onderstreeping is van mij, om daardoor de aandacht te vestigen op datgene waarover het gaat.)

Wij weten nu uit goede bron den waren stand van zaken. Van bevoegde zijde kan nu geoor- deeld worden over het min of meer »Christelijk karakter van ons Publiek Schoolstelsel».

De hoogste autoriteit op dit gebied zegt ons hoe, naar zijn oordeel, de wet moet worden uit- gelegd en uitgevoerd, en let wel! hij is zelf de man, die de wet moet uitvoeren. Hij zegt ons, dat de hoofdinhoud van de 12 artikelen leer- stellig is; dat die leerstellige onderwerpen van het Program der P. S. *verwijderd moeten wor- den*, en dat die punten *daarom* zorgvuldig ver- meden moeten worden, omdat de P. S. *daar- voor niet de plaats is*.

Wij zeggen Mr. Pattengill dank, dat hij ons, hoewel met tegenzin, toch bereidvaardig met deze afdoende toelichting diende.

Ik zeg *afdoende* toelichting. Immers het feit is hiermee geconstateerd, zoodat zonder eenre rechtelijke uitspraak mogelijk is, dat de wet- gever ons de P. S. aanbiedt, met verbod om die Christelijk te maken.

Wij hebben dan nu de wet zelve gehoord en zijne uitlegging vernomen, niet van dezen of genen, maar van den *uitlegger schen*.

Van den officiële man, die van Staatswege over al onze Scholen staat en aan wien elk schooldistrict verslag moet geven.

Verkeerd zou het natuurlijk zijn, indien men onzen schoolstrijd tegen »de Moderne sekteschool» hier te lande, zonder meer op de Amerikaansche staatsschool overbracht.

Dank zij zijn Calvinistischen oorsprong is het regeringsstelsel in Amerika niet als het onze, het stelsel van een »staat zonder God».

De Amerikaansche staatsschool is goed bedoeld, bedoeld als positief Christelijk en anti-Roomsch; en het was dan ook zeer goed te verstaan, dat Amerika er prijs op heeft gesteld, om zoo lang mogelijk deze »gedoopte staatsschool», als we ons zoo mogen uitdrukken in staat te houden.

Begrijpelijk vooral, dat Amerika drang heeft gevoeld, om de vreemde elementen van allerlei nationaliteit juist door zijn staatsschool in de ééne Amerikaansche nationaliteit te versmelten.

Het gevaar lag toch voor de hand, dat in Amerika door de vrije school allerlei Duitse, Iersche, Noorweegsche en Hol- landsche elementen, als een soort eigen nationaliteit zouden bestendig worden; iets wat de kracht der natie moest breken.

Onblijff en onrechtvaardig zou het daar- om zijn, om dit niet in het oog te houden, en de Amerikaansche staatsschool met de onze op één lijn te stellen.

Maar hoezeer we dit ook waardeeren, toch is het voor ons geen oogenblik twi- felachtig, dat ook in Amerika de staats- school steeds minder bruikbaar wordt voor de kinderen des Doops.

Vier elementen staan ook in Amerika, steeds scherper onderscheiden, tegen elkaar over: 1º, het Calvinistische, 2º, het Ethische, 3º, het Roomsche, en 4º, het ongelovige element.

Handhaaft men nu het stelsel van een school, die voor allen bruikbaar zal zijn, dan moet dit uitloopen op een school, waar niet het Calvinistische, niet het Ethische, en niet het Roomsche, maar het Moderne element de grens bepaalt, van wat toege- laten of buitengesloten moet worden.

Mr. Diekema's systeem strijdt dan ook tegen den eisch der vrijheid, die vooral in Amerika gelden moet.

Gesteld toch al, dat men in Amerika er in slaagde, om naar zijn denkbeeld, het algemeen Protestantsche element door de volkskeuze ook op de school tot heer- schappij te brengen, dan zou dit noodzake- lijkerwijze gepaard moeten gaan met onder- drukking van de Roomschen en Modernen.

Hun zou men met staatsmacht een hun ongevallige school door dwang opleggen.

Iets wat niet de vrijheid van conscientie in strijd is.

Zeker, Amerika had zich nog een tijdlang kunnen redden, door de staatsschool »alge- meen Protestantsch» te houden, en subsidie te geven aan de Roomschen, Anglicanen en Modernen.

Maar ook dit zou niet gebaat hebben, doordien juist de geloovige Protestanten dan alras ervaren zouden hebben, hoe juist *hun* school de *minst* profijtelijke was voor de voortplanting van *hun* beginselen.

In het algemeen scharen we ons daarom aan de zijde van hen, die het steeds meer plicht voor de Christenen in Amerika achten, om scholen, naar den eisch van hun be- lijdenis, voor hun kinderen te ontkiuten.

Edoch met tweeërlei waarschuwing.

De eerste is, dat men de staatsschool, als achtbaar historisch instituut, niet brand- merke, als stond ze met onze staatsschool gelijk.

En de andere is, dat men onder de Neder- landsche kolonisten geen imitatie van onze Nederlandse scholen oprichte, maar in vrije, *goed Amerikaansche* scholen heil zoekt.

Zal het Nederlandsch element zegenend op Amerika's volksstaat inwerken, dan moet eens voorgoed afgezien van elke poging, om er in aparten kring als *Nederlanders* te blijven leven.

Wie dat poogt, isoleert zichzelf en snijdt zijn invloed af.

Ook de Nederlandsche kolonist moet Amerikaan worden, Amerika als zijn vader- land, en

een leider te volgen. Ieder ontwikkeld liberaal krijgt langzamerhand zijn eigen systeem, en wordt zijn eigen leider, bijna even sterk als dit onder de geloovige Protestanten het geval is.

Men verwacht dan ook weder ten laatste eenige samenwerking van de minderheden op een wet, die nog groeit, of naar een program, dat bij de partijen in de maak is. Vooral de Roomschen zijn vol moed, dat zij, geleerd door de gebeurtenissen in België, ook van de kleschreut inbreiding in ons land, voordeel voor hun partij, dat is de Roomsche kerk, behalen zullen.

Feitelijk is nu reeds, in sommige gevallen, de Roomsche invloed overwegend, al is ze ook in getal nog in de minderheid. Wat zij niet wil, komt in vele gevallen ook niet tot stand. De vraag, hoe en door welke middelen zij tot hun doel komen, is voor hen van zeer ondergeschikt belang, als zij er maar komen. Zij weten alle staatspartijen te gebruiken, dan eens met deze en dan weder met gene samenwerking.

Zelfs de liberalen staan tegenover de Roomschen zwak. Nu zal de leus zijn: "Tegen het clericalisme!" Maar straks als zij de eene of andere wet er door willen hebben, zullen ze weder met de hulp der clericalen hun doel bereiken.

Het meest is echter te betreuren het droevig verschijnsel, dat onder hen, die noch Roomsch noch liberaal zijn, zoo weinig te bespeuren is van iets, dat op een beginsel gelijkt.

Rome heeft eene kerk, geloof aan de Ambten, heeft eene Philosophie, eene Theologie, eene Roomsche letterkunde, kunstvoeding, tal van vereenigingen, die geen complot tegen de kerk vormen maar aan het kerkelijk gezag zich onderwerpen, en dat alles in verband met machtige invloeden, van de hoogste kringen af tot de laagste toe, op elk terrein van het leven en der bedrijvigheid.

En wat heeft het Protestantisme daar tegenover te stellen?

Ach, wat heeft het meer dan woorden, klanken, grootspraak, spelen met de martelaarskronen der voorgelachten, terwijl tienduizenden naar geen kerk meer omzien, en de marteling van eene preek aan te hooren eene te zware achi.

Maar, zult gij zeggen, het Protestantisme geeft immers den Bijbel, het Evangelie! En ze ook in getal het (zoals ik het eens hoorde noemen) "geloofswortel der gemeente" is en blijft immers: Tegen de revolutie het Evangelie! En tegen Rome het Evangelie!

O seker, het Protestantisme heeft zulke klanken en leuzen, maar het is de zaken kwijt!

Het Protestantisme, in zijn geheel omvang genomen, heeft geen Bijbel meer en geen Evangelie! De wetenschap heeft den Bijbel van zijn bovennatuurlijk karakter en Goddelijke autoriteit ontdaan, en gaat voort dit te doen, altijd onderzoekende om welken en hoedanigen tijden der Bijbelboeken ontstaan zijn of ontstaan moeten naar het oordeel der geleerden, die in 1896, na Christus, leven.

Neen, het hedendaagsche Protestantisme heeft geen Bijbel meer, in den geest en bekenden oorspronkelijken zin van het woord.

Er bestaat nog slechts eene Israëlitische letterkunde en eene oud-Christelijke letterkunde, waaruit de ontwikkeling der godsdienstige ideeën te leeren is, en waaruit geleerd wordt, hoe het geloof in Jezus als Zoon Gods en Zaligmaker der wereld is ontstaan, en wat waarde dat een en ander heeft voor het godsdienstig en zedelijk leven der Christenen in den tegenwoordigen tijd.

Zulke bolwerken betekenen tegenover het geslacht van Rome niet veel.

Feitelijk wordt de verdediging tegen Rome's macht dan ook in geheel andere dingen gezocht dan in het Evangelie.

En het moeist, of eigenlijk het droevigst van alles is nog, dat men elk en een tegelijk, die op een vast en blijvend standpunt van belijdenis en kerkelijk leven aandringt, het verwijt naar het hoofd slaagt: gij zij Roomsche!

Zoodra de Roomschen zich sterk genoeg gevoelen om alleen, zonder de hulp der liberalen, het land te beheerschen, zullen ze dat ook wel doen. Maar zoolang het uitsicht hierop nog niet gunstig is, zullen die beide staatspartijen, dan eens samen doen en dan weder heftig tegenover elkander staan, al naarmate het belang van het oogenblik de eene of andere gedragslijn vordert.

De grondgedachte van dit opstel kan niet open genoeg uitgesproken noch te dikwijls herhaald worden.

Het Protestantisme is een geestelijk verschijnsel, dat moet wegsterven als het af gaat van zijn geestelijken wortel.

Rome wint niet door benoemen of favours. Die neemt het op den koop toe. Maar Rome's eigenlijke macht schuilt in het onverbreidelijk vasthouden aan zijn geestelijk uitgangspunt.

Daar wortelt zijn kracht en zijn eenheid.

Op Protestantsch terrein daarentegen zijn eerst de Groningers, toen de Modernen aan het loswrikken gegaan van het fundament waarop hun eigen huis stond.

En thans ziet men de Ethischen en Methodisten aldoor bezig om hetzelfde te doen, alleen maar zonder dat ze het zelf merken.

Vandaar ons gestadig roepen: Keer tot het Calvinisme terug!

Daarin, en daarin alleen schuilt voor de Protestanten in Nederland profetie van toekomst.

Officiële Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 16 October).

Aan de Eerw. Kerkheraden!

In uitvoering van het besluit der Generale Synode te Middelburg wordt, te beginnen met deze maand, voortaan aan elke kerk een present-exemplaar van *Het Kerkblad* gezonden voor haar archief en ten gebruike bij voorkomende zaken.

Wie nog geen exemplaren mocht ontvangen hebben, of deze niet aan het juiste adres, gelieve hiervan opgave te doen aan den Uitgever, den heer G. Ph. Zalsman te Kampen.

REN.

Uitbreiding der Theologische School.

Ondergetekende maakt door dezen bekend, dat aan Ds. G. Sybesma te Surhuisterveen, op zijn daartoe gedaan verzoek, eervol ontslag is verleend als *Class. Coll. Correspondent voor de Uitbreiding der Theol. School*, voor de Classis Drachten, en dat in zijne plaats is benoemd Ds. H. Siertsema te Drachten.

De kerkheraden in voornoemde Classis alsmede de *Class. Collectant-Correspondenten* en de andere Classen onder kerk gelieven hiervan nota te willen nemen.

De Algemeene Thesaurier voor de Uitbreiding der Theologische School, J. NEDERHOED.

Middelstum, 12 Oct. 1896.

Generale Kas voor Emeriti Pred., Pred. Wed. en Weezen.

Deputaten der Generale kas, vergaderd te Utrecht den 30en September j.l., gehoord hebbende het verslag van den Algemeenen penningmeester dier Kas, hebben besloten een dringend verzoek te richten tot de Gereformeerde Kerken in Nederland, om dit jaar eens derde collectie ten behoeve dier kas te willen houden.

Ook worden de Kerken, die de tweede collectie nog niet hielden, dringend vermaand, dat zoo spoedig mogelijk te doen. Voor de uitbetaling (tegen) op den eersten October was p. m. f. 3000 te weinig in kas. Dit te kort zal, als

alle Kerken de tweede collectie hebben gehouden, wel gedekt zijn, maar dan is er voor den eersten Januari opnieuw een som van p. m. f. 6000 noodig. Zonder eene derde collectie komen die gelden er niet en kan de penningmeester aan de verplichting des kas niet voldoen.

Door het besluit der Generale Synode te Middelburg leven we tot Januari 1898 in een tijd van overgang, waarin de behoefte aan geregeld collecteren niet minder is dan te voren, zal de penningmeester niet in groote moeilijkheden geraken.

Wilt daarom, broeders, den penningmeester verblijden door milde en tijdig gehouden collecten, want de verplichting der kas is immers de verplichting der kerken.

Namens Deputaten der Kas.
A. VAN DER SLUIS, Voorz.
H. BRINK, Secretaris.
G. BRUGMA, Penningm.

Buitenland.

Noorwegen. Verbanning van de klassieke talen.

Terecht heeft het opzien gebaard, dat in Noorwegen de Grieksche en Latijnsche talen aan de hoogeschoolen niet meer onderwezen worden. Deze paedagogische revolutie geldt alleen voor Noorwegen, niet voor Zweden. De meer conservatieve richting die men in Zweden volgt, maakt zulke maatregelen in Zweden ondenkbaar. De Noorwegische Storting (riksdag) besloot in een harer laatste zittingen, dat de Latijnsche en Grieksche taal uit de hoogeschoolen verbannen moesten worden, tegelijk bevelende, dat men zich meer moest gaan toelagen op de bestudeering van de moderne talen. Dit besluit heeft de koning geaccepteerd. Om het te kunnen verstaan, hoe zulk een wet mogelijk werd, moet men weten, dat kleine boerendorprijders der volkschool de meerderheid in den Riksdag vormen en daardoor ook den grootsten invloed uitoefenen op de regering des lands. Op het gebied der school zoekt deze meerderheid de verschillende graden van ontwikkeling uit te wisschen, terwijl ook het doel, dat de volkschool najaagt, veel hooger geplaatst wordt, als de armoede des volks en de verstrooide bevolking des lands veroorlooft. Wanneer het nu nog gelukt om de hoogeschoolen maar beneden te trekken, dan ontstaat daardoor zekere gelijkheid in het weten. Op deze manier verdedigt men, althans van liberale zijde, de verbanning der klassieke letteren uit het hooger onderwijs.

De liberalen van Noorwegen zien het zeer wel in, dat de studie van de klassieke letteren het liberalisme, dat thans in Noorwegen den boventoon voert, in den weg staat.

Men brengt naar aanleiding van deze verandering in Noorwegen in herinnering, welk antwoord Luther indertijd gaf op de vraag: "Wat geeft het voor nuttigheid de Grieksche, Latijnsche en Hebreusch taal te leeren?"

"Al was er geen ander nut aan deze talen, dan zou ons dit terrecht verheugen, dat er zulk een edele, ijne gave Gods is, waarmee ons Duitschers God bijna boven alle landen opwekt en begenadigt. Men ziet het niet dikwijls, dat de duivel ze heeft laten opkomen door de hoogeschoolen en kloosters, ja ze hebben alijd op het hoogst daartegen gewoed en ze woeden nog daartegen. De duivel rookt het gebruid wel; waar die talen te voorschijn kwamen, moest zijn rijk een gat krijgen, dat hij niet gemakkelijk meer kon toestoppen.... Zoo lief ons nu het Evangelie is, laat ons even krachtig aan de oude talen vasthouden; want God heeft zijne Schrift niet te vergeefs in twee talen schrijven, het oude Testament in 't Hebreusch, het nieuwe in het Grieksch.... Laat het ons gezegd zijn, dat wij het Evangelie niet goed kunnen behouden zonder de talen; de talen zijn de scheiden, waarin het mes des geestes steekt. Zij zijn de kast, waarin men het kleindood draagt.... Ja, waar wij er toe komen, dat wij de talen laten varen, zoo zullen wij niet alleen het Evangelie verliezen, maar moeten wij ook eindelijk daartoe komen, dat wij nog goed Latijn noch Duitsch zullen kunnen schrijven."

WINCKEL.

Voer Kinderen.

XXII.

EEN RUK TEGEN ZICH ZELF VERDEELD.

De Keulenaars waren zeer bezorgd, toen zij van de toerusting van den aartsbisschop hoorden. Thans hielden zij niet alleen des nachts, maar ook overdag hun poorten gesloten, omdat zij vreesden, dat de aartsbisschop hen plotseling zou overvallen. Want deze had reeds dikwijls bedreigd, dat hij de stad niet gewild tot onderwerping zou brengen. Daarom werd nu niemand binnengelaten, die niet bewijzen kon, dat hij een vriend van Keulen was. Wel had de aartsbisschop op een vraag van den stedelijken Raad, de verzekering gegeven, dat hij zich niet tegen de stad wapende, doch men vertrouwde hem niet. Men was te goed met zijn twistig karakter bekend, en daarom maakten de burgers zich gereed, ten einde iederen aanval te kunnen weerstaan.

De oude, verroeste wapenrustingen werden thans weer te voorschijn gehaald, en oefeningen met het zwaard en den boog gehouden. Het meest geduchte wapen evenwel, waren de metscherpe spijkers beslagen zware strijkkolven. Gansch Keulen weerkonk weder van het krijtsrumoer. De stad had reeds dikwijls genoeg bezwezen, dat zij voor haar vijanden geducht kon zijn, en de aartsbisschop zou dat in latere jaren zelf ondervinden. Want toen hij in 1283 met graaf Adolf van Berg in oorlog was, streken de Keulenaars tegen hem, brachten hem op 5 Juni bij Woeringen 1 een zware nederlaag toe, en namen hem zelf gevangen. Dittmaal echter bemerkten zij spoedig, dat hij werkelijk dittmaal niet op hen het oog had. Toch verslapte hun waakzaamheid niet.

Onder degenen die ten strijde opgeroepen waren, heerschte groote ontevredenheid. Juist waren ze uit een krijg teruggekeerd, die hen maandenlang van hun woning verwijderd gehouden had, en nu moesten zij opnieuw van vrouw en kind scheiden en naar het slagveld trekken. De ontevredenheid werd er niet minder op, toen ze hoorden, dat de tocht tegen Nuys was, want daar hadden vele krijgers bloedverwanten en vrienden, tegen wie zij nu ronden moesten strijden. Natuurlijk wakkerde dit den krijtslust niet aan en de aanvoerders hadden dan ook al hun strengheid noodig om orde en tucht onder hen allen te handhaven. Eindelijk verscheen de aartsbisschop. Hij beoed een vurig strijd, dat ondanks den last, dien het droeg, zich met het grootste gemak voortbewoog. De aartsbisschop was in een glanzende, stalen wapenrusting gekleed, die hem

van het hoofd tot de voeten bedekte, en niemand zou achter zijn krijgsachtige gestalte een dienaar der kerk gezocht hebben. Dittmaal werd hij niet, gelijk anders, door zijn mannen met luide toelichtingen begroet. Daarom reed hij met een duister gelaat naar de open plek in het midden van het legerkamp, waar zijn tent reeds opgeslagen was. Hier waren de aanvoerders bijeen, wachtend op zijn komst. De aanzienlijkste onder hen, ridder Greif van Greifstein, trad op den bisschop toe en begroette hem eerbiedig. Deze beantwoordde den groet op trotsche, genadige wijze en sprak toen.

"Wat scheelt mijn mannen, ridder? Allen zijn stil bij mijn komst, en niemand groet mij. Ik ben dat anders gewoon."

"Hoogerwaard heer," antwoordde de ridder, "al wil het niet verzuigen, dat de krijgers dittmaal zeer onwillig en ontevreden zijn."

"Waarom?" vroeg de aartsbisschop.

"Zij moeten te dikwijls in 't veld; zij waren dittmaal liever thuis gebleven."

"De drommel hale hen," zei de bisschop toornig. "Als ik gebied, hebben zij te gehoorzamen, en wec hem, die daarin te kort schiet!" Dit zeggende, legde hij zijn hand op het gewest van zijn zwaard en keek grinnig om zich heen, alsof hij gereed was, een schuldige onmiddellijk het hoofd te kloven.

Doch niemand verroerde zich; alles bleef stil. Zij wisten, dat er met den bisschop niet te spotten viel. Zij vreesden, doch tegelijkertijd haatten zij hem, hoewel hij hun eigen meester was. De aartsbisschop steeg nu van zijn paard en begaf zich in zijn tent. Deze was vrij ruim, en door een kleed in tweeën gedeeld. De kleinste helft diende tot slaapvertrek, de grootste tot woonvertrek en vergaderzaal. Nadat de bisschop hier zijn wapenrusting had afgelegd, liet hij de aanvoerders binnenroepen. Toen ze allen vergaderd waren, sprak hij hun dus toe:

"Edele ridders, dittmaal geldt het een bijzondere zaak. Het zal u reeds bekend zijn, dat een bedrieger opgetreden is, die zich voor keizer Frederik uitgeeft. De Keulenaars hebben zijn bedriegerij doorgrond en hem met schimp en hoon verjaagd. In Nuys echter (de drommel hale het nest) heeft men hem opgenomen en steun verleend. Ik ben voornemens, voor zoover dit in mijn macht staat, aan deze bedriegerij een einde te maken, en alzoo onze edelen koning en ons vaderland een dienst te bewijzen. Daarom heb ik u laten ontbieden, ten einde met mij tegen Nuys op te trekken en van die goddeloze stad te eischen, dat zij den bedrieger uitlevere. Doet zij dit niet vrijwillig, dan moeten we haar met geweld tot uitlevering dwingen."

"Daarvoor is ons aantal te klein," riep een der aanwezigen, "dan had men alle strijdvaardigen mannen moeten oproepen; nu hebben we nauwelijks de helft."

"Wie zegt daar dat ons aantal te klein is?" antwoordde de aartsbisschop. "De poorters zijn veel te laf, dan dat zij ons zouden durven wederstaan."

"Met uw verlof, hoogerwaard heer," zei deridder van Greifstein, "Nuys is een weerbare stad. Ook ik vrees, dat wij tegen haar niets zullen uitrichten."

"Als ge bang zijt," zoo boonde de bisschop, "laat dan naar huis en zendt mij uwe vrouwen. Laat hen uw harnas dragen, dan heb ik betere raadslieden."

Een toornige blik fonkelde in de oogen der ridders bij deze belediging.

"Als wij bang waren," riep ridder Linde uit, "dan zouden we hier niet gekomen zijn. Gij moet niet meenen, hoogerwaard heer, dat ge uw kaalgeschoren monniken voor hebt. Daar ge 't echter in onze keuze gesteld hebt te vertrekken en onze vrouwen te zenden, zal ik mij verwijderen en in mijn plaats mijn koeleers sturen."

Dit zeggende, vertrok de ridder, een jong, driftig man. In 't eerst was de bisschop sprakeloos van toorn.

"En dat tot mij!" riep hij eindelijk uit, "en dat tot mij! Ik gebied u dat gij den booswicht grijpt en voor mij voert, opdat ik hem oordeele."

"Dat doen we niet!" riepen alle ridders, als uit één mond.

Op dit oogenblik hoorde men buiten paardgetrappel. Ridder Linde vertrok reeds met zijn mannen, ongeveer dertig in getal.

"Als uwe genade meent, ons als knechten te kunnen behandelen," sprak nu ridder van Ecken, een zwaar, breedgeschouderd man, terwijl hij langzaam uit de ridderskring trad, en zich dicht voor den aartsbisschop plaatste, "dan vergist gij u. Wij zijn ridders, en bij mijn zwaard, elke smaad, dien men ons aandoeft, zullen wij wreken. Wij weten, dat wij u trouw verschuldigd zijn, en daarom hebben wij ook met onze mannen aan uw oproeping gevolg gegeven, en keuren wij het af, dat ridder Linde u verlaat. Maar ik zweer u, dat wij, zoo ge niet een anderen toorn tegen ons aanslaat, u allen zullen verlaten. Dan kunt gij, hoogerwaard heer, bisschop, met uw monniken en priesters Nuys belegeren en met misdoen en vieroekelkwaad de muren der stad omverwerpen."

Met deze woorden draaide hij den aartsbisschop den rug toe, en trad weder in de rij der overige ridders. Deze lieten duidelijk hooren, dat ze met zijn woorden instemden. Eenigen schudde zelfs den wakkeren spreker, die bij allen in hoog aanzien stond, krachtig de hand en spraken: "Dit hebt ge flink gedaan."

HOOGENRIJK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Maassluis B. P. C. Koster te Velp. — Stedum, D. Steenhuis te Bija en Boteburen. — Tiel en Biezelinge, N. H. Koers te Wansveld (cl. Dokkum). — Rinaumageest c. a. D. Bakker te Breek op Langendijk.

AANGENOMEN: Werkendam A. A. Brink te Almkirk B. — Wirdum, T. Sap, cand. — Montfoort en Linchooten, E. Troost, cand. bij de V. U. — Kolderveen, E. T. K. Steller, cand.

BEDANKT: Raard c. a. E. Troost, cand. aan de V. U. — Ter Neuzen, W. H. Oosten te Middelburg B. — Hazerswoude c. a. H. Bouman te Berlikum.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Hedel, C. Bouthoorn te Groot-Giessen. — Colijnsplaat (Zee), G. van der Aemmen te Leusden. — Meedhuizen en Gieterveen, C. Samplonius, cand. — Asch (gem. Buren), P. de Haas te Hoek (bij Terneuzen). — Heerjansland, A. Burger, cand. — Burgwerd, W. Magendans te Echten. — Heerenberg (toez.), L. Visser, cand. te Nijmegen. — Pernis (toez.), J. R. Callenbach te Verschoor. — Euter, A. Burger, cand.

AANGENOMEN: Vriezenveen, J. Boer Knottnerus te Rhoon en Pendrecht. — Vlagtwedde, D. Hofstede, cand.

BEDANKT: Giesden en Kijwijk, J. Beijer te Eemnes-Binnen. — Heveske, T. T. Heringa te Oostwold. — Koedijk, H. Bax te Middelste en Awijk. — Midwilde c. a. J. Joursma, cand. — Hoogwoud, G. W. Melchers te Zuid-Scharwoude. — Wilhelminadorp en Zwaag, W. Groeneweg, cand. — Smilde, D. Gerretsen, cand.

1) Ook in onze geschiedenis wel bekend.

Advertentien.

De Heere verblijdde ons heden met de geboorte van eenen ZOON.

P. N. HÖWELER.

J. HÖWELER—VAN BEER.
Amsterdam, 14 Oct. 1896.

Heden ontiep in haren Heere en Heiland, na eene hevige ziekte van slechts enkele dagen, ten huize van Ds. VAN DUKEN, te Aalten, mijne geliefde Echtgenoot, AAGJE KAARS Cn., in den ouderdom van ruim 46 jaar.

J. APPEL Cz.

Eiland Marken, 10 October 1896.

Tot diepe droefheid van mij, mijne kinderen en behuiddkinderen, overleed heden na een langdurig, doch geduldig lijden, plotseling, onze innig geliefde Echtgenoot en Vader,

JAN VAN HEUKELOM,

in den ouderdom van 63 jaren.

Allen, die hem gekend hebben, kunnen beseffen, hoe zwaar ons dit verlies valt, schoon wij niet treuren als degenen, die geen hoop hebben.

Wed. J. VAN HEUKELOM—REINDERS.

Renkum, 7 Oct. 1896.

In den ouderdom van 63 jaren ontviel ons heden plotseling, na een langdurig en geduldig lijden, onze geliefde Broeder

JAN VAN HEUKELOM.

De Reformatie der Kerken had van den beginne zijn hart. Als Ouderling was zijn handel en wandel in de gemeente eene bejelden van het Gereformeerde beginsel, dat hij liefhad. Kerkeraad en gemeente verliezen in hem een waardigen broeder. Vertrouste de Heere zijne diensbedroefde weduwe en geliefde kinderen.

Namens den kerkeraad der Geref. kerk van Renkum en Doorwerth, Ds. A. DE Vlieg, Praeses. A. KROON Azz., Scriba.

Renkum, 7 Oct. 1896.

De Heeren Mevrouw VAN SCHELVEN—DE JONGE, betuigen hunnen dank voor al de bewijzen van belangstelling in de laatste weken door hen ontvangen.

Amsterdam, 15 October 1896.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissarissen in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsensstraat,
No. 157,
AMSTERDAM.

Vrije Universiteit.

In dank ontvingen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributie:

Door den heer G. W. Nederbragt te Velp f. 293.75; door den heer P. Veenhuizen te Smilde f. 16; door den heer J. van Bosheide te Voorst f. 25.50; door den heer W. Wolzak Gz. te Alkmaar f. 32; door het lokaal comité te Amsterdam, iste storting f. 5.50; door den heer A. G. van Deth te Brussel f. 1.85; door den heer K. Bakker te Heer Hugowaard f. 23; door den heer Johs. de Jongh te Haarlem iste storting f. 100; door J. van Wolfwinkel te Schiedam f. 14.20; (1895) van den heer v. H. f. 2.50; van M. te U f. 2.35; door den heer P. Adriaanse te Helder f. 25.

Aan Collectie (voor de Theol. Fac.)

Van de Geref. Kerk te Heeg f. 19.12; van idem te Axel A f. 9.17 en Axel B f. 11.06 (halve coll.); van idem te Berghem f. 3.15; van idem te De Krim f. 5.63; van idem te Luten f. 6.92; van idem te Alkmaar f. 29.97; van idem te Zuidland f. 6.70.

Aan Schenkingen:

Door Ds. P. J. W. Klaarhamer te Utrecht van K. f. 1; van N. N. f. 5; van A. N. E. f. 3; samen f. 9; door den heer W. H. Massink te Doorn, van J. S. f. 5; van D. v. G. f. 1.

Voor de Medische Faculteit:

Door Ds. P. J. W. Klaarhamer te Utrecht van A. N. E. f. 3; door W. H. Massink te Doorn van M. f. 2.60.

Voor het Hospitaal:

Van Spoornijmp. f. 2.15.

Voor het Studiefonds:

Door Ds. P. J. W. Klaarhamer te Utrecht van A. V. E. f. 2.

S. J. SEEFA T.

Penningmeester.

Hilversum.

Geteegen allen creaturen verborgen schijnt te zijn, ligt met pen en inkt geschreven, en kan voorgesteld worden; namelijk de tijdsrekening van de schepping der eerste menschen af aan tot op dezen dag, is naar de Heilige Schrift, den Bijbel, zonder gissing of feil, gelijk met de Joodsche tijdsrekening; dezelfde 5657 jaren zijn duidelijk aangewezen. Ook het juiste jaar waarin geboren, en het jaar waarin ontslapen is de Koning David en het juiste jaar waarin geboren is, Christus, de Heere.

D. ONOS.

Haarlemmermeester.

Vrije Universiteit.

De Jaarlijkse Bidetond zal, zoo de Heere wil, gehouden worden op **Maandag 19 October o. k.**, des avonds te half acht uur, in de *Kaisergrachtkerk*.

Voorgangers: Ds. K. FERNHOOT, Predikant te Utrecht en Ds. P. A. E. SILLEVIS SMITT, Predikant te Rotterdam.

Namens het Lokaal-comité "Amsterdam",

H. POWELS, Voorzitter.

G. H. A. GROSEDE, Secretaris.

Amsterdam, 16 October 1896.

Voor Heeren Directeuren, Curatoren, Professoren, Studenten en hunne Dames, zullen op de onderstaande gaanderij tegenover den predikstoel plaatsen gereserveerd worden.

Theologische School der Gereformeerde Kerken in Nederland.

In de maanden Augustus en September ontvingen we de volgende collecten:

Van de Gemeenten: Akkerwoude f. 2.50; Anjum f. 14.50; Bija f. 8.10; Dokkum A f. 15.10; Dokkum B f. 15.06; Driesum f. 11.70; Ee f. 7.80; Engwierum f. 5.05; Ferwerd f. 13.14; Hantum f. 3.30; Hollum f. 2; Holwerd f. 5.03; Lioestens f. 5.60; Metslawier en Nijawier f. 3.30; Murmerwoude f. 4.15; Nes en Wierum f. 3.74; Nijkerk f. 5.35; Paesens f. 9.63; Raard f. 6.85; Reitsum f. 9.81; Rinaumageest f. 10.87; Wansveld f. 22.35; Huizen f. 3.75; Ommen f. 12; Bergenheem f. 2.76; Schoonhoven B f. 6.66; Loosduinen f. 13.90; Kampen f. 43.97; Wirdum f. 5.33; Garijn f. 6.25; St. Anna Parochie B f. 5.3; Boxum f. 8.41; Beetum f. 5.50; St. Jacobi Parochie f. 2.65; St. Anna Parochie A f. 8.50; Berlikum f. 8.60; Britsum f. 6.05; Marum f. 8.50; Wartena f. 0.81; Bergum f. 3; Stiens f. 2.45; Oenkerk f. 9.11; Heerjansdam f. 6.42; Rijksoord f. 6; Zuidhoek f. 1.85; Aals f. 2.98; Geldermalsen f. 4.20; Poederloot f. 1.50; Herwijnen f. 7.75; Well f. 4.25; Vuren f. 1.25; Rossum f. 1.42; Zaltbommel f. 4.90; Tiel f. 11.22; Voorthuizen f. 4.97; Augustinus en Surhuizing f. 2.02; Buitenpost f. 6.37; Burum f. 6.35; Kollum A f. 5.42; Oosterterm f. 1.26; Twijzel f. 1.08; Kooten f. 0.60; Veenwoudsterwal f. 2.14; Westergest f. 4.50; Dinteloord f. 11.60; Stad-Vollenhoven B f. 5.57; Steenwijk A f. 6.71; Langeflag f. 5.05; Stad-Vollenhoven f. 3.56; Zwolle B f. 25.48; Genemuiden f. 7.70; Kamperveld f. 1.03; Zalk f. 7.69; Blokzijl f. 5.50; Steenwijk B f. 11.73; Kouveen f. 20; Westbroek f. 7.60; Dieren B f. 4.54; 't Graenhage A f. 10.65; Oostburg f. 8.30; Grootegast f. 7; Weesp B f. 3.72; Kollum B f. 2.50; Groningen A f. 74.73; Groningen B f. 26.33; Sauwerd A f. 5.67; Sauwerd B f. 4.21; Bedum A f. 36.87; Bedum B f. 3.70; Zuidwilde f. 10.91; The